

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

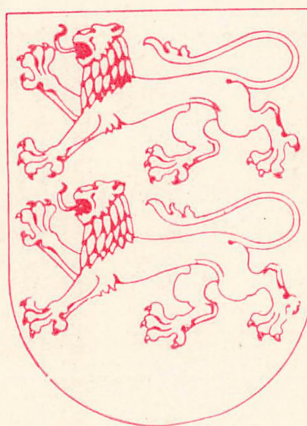
Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sønderjydsk

MAANEDSSKRIFT

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland
ved Claus Eskildsen og H. Lausten-Thomsen

INDHOLD:

- H. Lausten-Thomsen:* Det første sønderjydske møde.
Frede Terkelsen: Herman Bang og „Dybbøls Skygge“.
Kristen S Nørgaard: Rinkenæs Sogns Slægtsforbindelser.
Chr. Maibøll: Vielser i Hørup og Ulkebøl Sogne.
M. Skovenborg: Forbindelsen mellem Nørre- og Sønderjylland.

ESBJERG BANK

Aktieselskab

Kongensgade 70

Esbjerg

Aktieselskabet

Landbobanken i Skive

SALLING BANK

Kontortid: 9—12 og 2—5
Lørdag 9—2.

Telefon 700 . Skive

Spare- og Laanekassen for Frøs og Kalvslund Herreder.

Kontortid 9—12 & 2—5

RØDDING

Sparekassen for Randers By og Omegn

Kontortid 10—1 og 3—5
„Telefon 3310 (4 Linier).“
Randers

Banken for Skanderborg og Omegn

Kontortid 10—3 Telefon 516 og 517

Skanderborg

Aktieselskabet

AARHUUS PRIVATBANK

Aktiekapital og Reserver ca. Kr. 18 Mill.

Aarhus
Hovedkontor

København
Nygade 1.

SPAREKASSEN FOR ROSKILDE BY OG OMEGN

Stiftet 1833

Telefon 3000 - Kontortid 9-12 $\frac{1}{2}$ og 14-16

Spare- og Laanekassen for Hobro og Omegn

HOBRO — Telefon 13

Holsted Spare- & Laanekasse

Kontortid: Holsted By 10—12 Fm. og 2—5,30 Eft.
Holsted St. daglig 10—12, Torsdag undtagen.
Føvling hver Torsdag Fm. 10—12.

AKTIESELSKABET

NORDISKE KABEL- og TRAADFABRIKER

KØBENHAVN F.

Sparekassen for Skagen og Omegn

Telefon 57

SKAGEN

Graasten Bank ^{A/S}

Kontortid 9—12 & 2—4
Lørdag 9—1

GRAASTEN

Spare- & Laanekassen for Kolding By og Omegn

Stiftet 1856
Reservefond ca. 1 $\frac{1}{2}$ Million

Sparekassen for Haderslev Bys Omegn

Kontortid:
9—12, 2—4. Lørdag 9—1.
HADERSLEV.

Horsens Landbobank ^{A/S}

Kontortid 9 $\frac{1}{2}$ —2 og 4—5
HORSENS

Sønderjyllands Kreditforening
Haderslev

Reserveret
„B“.

Aktieselskabet

Handels- og Landbrugsbanken

Silkeborg

Telf. 1024 (4 Linier)

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Sønderjydsk Teglintudstri

Nordre Fasanvej 217 - København N.
Telf. C. 4520 - Tega 1700 - Tega 1717

Facadesten, flammede Sten, Tagsten, Drænrør
Alle Bygningsartikler

Forlang **Gulvtæpper**

fra

Sønderjydsk Tæppefabrik

A. R. KJÆRBY

Højer

De Forenede Teglværker ved Aarhus. Aktieselskab

Tlf. 644. Kontor: Parkallé 15, Aarhus. Tlf. 6444.

Facadesten, Tagsten, Radialsten, glass. Tagsten og Mursten

Paasch & Larsen, Petersen

Aktieselskab

HORSENS

Telefoner: 207 - 807 - 808

Graasten
Teglværk

GRAASTEN

Restaurant

Bryggergaarden - Odense

Byens bedste Spisested

D. I. S.

Skal man til og fra

Sønderjylland

benytter man

Sydfynske Jernbaner

Frøcontoret

(for undersøgt Markfrø)

(Grundlagt 1887)

KOLDING

Pindstrup Mosebrug

SAVVÆRK & EMBALLAGEFABRIK

Telefon Pindstrup { 13
18

Leveringer under Statsfrøkontrollens selvvirkende Kontrol.

Antager Frøavlere

Aktieselskabet

Dampmøllen Victoria

Odense

Rio Radiatorer

Ribe Centralvarme-
Komfurer

Ribe Centralvarme-Kamin

Ribe Kakkelovne

Ribe Kaminer

Eriksen & Christensen

Aktieselskab

Korn og Foderstoffer

Esbjerg

A/S Ribe Jernstøberi

Ribe Telf. 261 (2 Linjer)
Grundlagt 1848

Otto Hausgaard

Julius Kristiansen & Sønner

Fiskeeksport

Hirtshals

Th. Hansen

G. M. Forhandler

Søndergade 15

Telf. 311

FREDERIKSHAVN

A/S **ALFRED BENZON**

Halmtorvet 29. Central 194.

KØBENHAVN V.

Cloos Lorentzen

Aktieselskab

Frederikshavn

A/S FAXE KALKBRUD

Frederiksholms Kanal 16

Telefon Central 9123

JORDBRUGSKALK

97 pCt. kulsur Kalk i Varen, som
den leveres - ca. 100 pCt. passerer 1 mm Sigte

A/S Sønderjydsk Frøforsyning

Frøavl og Frøhandel, Aabenraa

Herning.

Vilh. Jensen

Murermester . Cementstøber
Tagsten . Mursten . Rør

Brande . Telf. 153

A. Jepsen

Trikotagefabrik

I/S BRANDE TEGLVÆRK

BRANDE

Vestergade 43 -- -- Telf. 221

HERNING

M. Dollerup Jensen & Co

Trikotagefabrik

Ikast

Telf. 225

Frede Sebbelin

Trikotagefabrik

THOMAS JENSEN

TRIKOTAGEFABRIK

IKAST . TELF. 136

Silkeborgvej 49

HERNING

H. C. Hansen

Trikotagefabrik

Ikast

Telf. 21

Thisted

Andels-Svineslagteri

Kirkegaard & Co A/S

Trikotagefabrik

HERNING

A/S Kulkompagniet

POUL KRØJGAARD

Trikotagefabrik

HERNING

Telf. 406

A/S De forenede
Kalkværker

Thisted

Thisted

Uldspinderi & Tæppefabrik A/S

H. BOLL

TRIKOTAGEFABRIK

Telf. 913

Det rigtige Sted for Indkøb af moderne
Trikotage er hos

M. MADSEN A/S

Vestergade 7 — Silkeborg.

„DANETTA“

Nielsen & Langelund

Telf. 74 - Herning

Køb dansk Arbejde!

Knud Damgaard

TRIKOTAGEFABRIK

Nr. Alle 10

HERNING

Jydsk Hypotekforening

Aarhus

Jensen & Kragelund

Trikotagefabrik

Grønnegade 21

HERNING

Gummistøvler

Nielsen & Andersen

TRIKOTAGEFABRIK

Fyensgade 70

HERNING

Telf. 336

**Jydsk
Trikotagefabrik A/S
IKAST**

JESPER NIELSEN

TRIKOTAGEFABRIK

Vestergaard Poulsen

TRIKOTAGEFABRIK

Telf. 117

IKAST

HERNING

Hans Jensens Eftf.

Trikotagefabrik

IKAST

Tricotagefabriken

IKAST SKAANERFABRIK

P. Chr. Mikkelsen

IKAST

„BJØRN“

IKAST

NIELS LARSEN'S

TRIKOTAGEFABRIK

Hammerum

I. Hachenberger

Garveri

Slagelse.

Haslev Gymnasium - *Kostskole for Dreng*

Eksamensret til Mellemskole-, Real- og Studentereksamen.
Alle Oplysninger ved Henvendelse til
Peter Kæstel, Rektor. Haslev.

Stenhus Kostskole

HOLBÆK

Rektor Svend Larsen

KOSTSKOLEN TØLLOSE

1 Times Kørsel fra København. Skolehjem for Dreng og Piger.
Udlands-Danskes Børn kan bo paa Skolen i Ferierne. Elever
optages fra 7 Aars Alderen. Underskole, Mellemskole, Realklasse.
Marie Hesseldahl. Louise Højer.

Helsingø Kost- og Realskole

NORDSJÆLLAND

Skolen er beliggende i en smuk skovrig Egn nær Kattegat. Skole-
bygningen er ny og tidssvarende. Universitetsuddannede Lærere.
Program sendes. *O. Nelsson*

Husholdningsseminariet

Ankerhus - Sorø

uddanner Husholdnings- og Skolekøkkenlærere, afhol-
der 5 Mdr.s Kursus for unge Piger fra Maj og Novbr.
Plan sendes. *Magdalene Lawridsen.*

Vordingborg Husmoderskole

Nyt Kursus begynder 4. Maj og 4. November
Barneplejeafdeling - Elektrisk og alm. Køkken
Kjolesyning.

VALBORG OLSEN. Vordingborg. Telefon 275.

Købmandsskolens Medhjælperkole

15 Mdr.s Dag-Kursus til Handelseksamen begynder 1. April
Henvendelse paa Skolens Kontor 9-16, Julius Thomsensplads
6, 4. Sal, København V., Telf. C. 8974.

Foreningen til unge Handelsmænds Uddannelse

Haderslev Amts aut. Destruktionsanstalt

Telefon Hammelev 32.

Selvdøde og syge Dyr afhentes overalt i Distriktet.

SØREN LØTH & SØNNER

Fiskeeksport

Telf. 24 og 22

Telgr. Adr.: Løth

Hirtshals

A. WILHELMSSEN

Fiskeeksportør

Telf. 49

Hirtshals

Telf. 49

Gymnastikhøjskolen

i Ollerup

Højskole for Mænd fra 3. Novbr. til 30.
Marts med Lederuddannelse i Gymna-
stik, Svømning, Idræt, Boldspil og Rid-
ning. Skoleplan med Oplysninger
ogsaa om Amtsunderstøttelse og Hjæl-
pe fra Elevforeningen - ved

NIELS BUKH

Ladelund Landbrugs- og Mælkeriskole,

Brørup St.

5 Mdrs. Landbrugskursus Nov.-Marts
9 - do. Novbr.-Jul
8 - Mælkerikursus Sept.-April
Uddannelse af Kontrolassistenter.
J. C. Overgaard

Fagskolen for Kvinder „Askovhus“ Sønderborg

Kvindeligt Haandværk.
Husligt Erhverv.
Syning - Tilskæring.
Broderi-Vævning

Nærmere ved

Forstander Frk. Paula Trock.

Snoghøj Gymnastik- højskole Fredericia.

3 Maaneders Sommerskole.
5 - Vinterskole.
Skoleplan sendes.

Jørgine Abildgaard. Anna Krogh.

N. Zahles Seminariskole

Linnésgade 8 (nær Nørreport)
Privatskole for Piger.

Forskole, Mellemsk. og Realkl.

Børnene kan blive i samme Skole fra
1. Klasse til den afsluttende Eksamen.
Det nye Skoleaar begynder til April

Indmeldelser modtages:

Tirsdag, Torsdag, Lørdag 1-2.
BYen 54 98 Y. Karen Bagge.

P. Juhl Nielsen

Entrepenør

Tlf. 213

Gl. Kirkevej 45 . Herning

ASMUS HANSEN

Kolonial- og Kortevarer
en gros

Haderslev

Dyckjær & Christensen

Fiskeeksport

Ringkøbing

SLÆGTSFORSKERVES BIBLIOTEK

HER FLOKKEDES SØNDERJYDSKE MÆND
OM HAM, SOM TALTE DANSK PAA TINCE,
TIL VÆRN FOR MODERSMAALET'S RET

DEN 21. FEBRUAR 1843.

Det første sønderjydske møde.

Af H. Lausten-Thomsen.

Den 11. november 1842 talte P. Hiort Lorenzen dansk og blev ved at tale dansk. Han fik derefter sendt 25 adresser med 2725 underskrifter fra forskellige egne i kongeriget, og en rejse til København »var som et triumftog, der fik sit smukkeste udtryk i en fest på skydebanen«. Hjemme blev man enig om at hædre de danske stændermænd med en fest. Indbyderne var den gamle sognefoged *Iver Jochumsen* fra Kabdrup og den unge *Laurids Skau* fra Sommersted. I Haderslev var der dog ingen vært, der vilde eller turde give plads til et sådant møde; men kromanden i Sommersted *Paul Terkelsen Samsøe* var villig. Han lod et par skillevægge rive ned og så blev der plads, og der blev fest. Sognets skoleungdom modtog trods sneføget Hiort Lorenzen med sang, Dannebrog var hejst, en æresport var rejst. Den 21. februar 1843 blev en dag, der vil mindes i historien. Da holdt danske sønderjyder deres første nationale møde.

Der blev sunget, og der blev talt. Laurids Skau holdt sin første offentlige tale: »Vore gamle hedenske forfædre havde ved deres gilder ikke så mange skåler som vi, uagtet de drak mere end vi og heller ikke sad tavse og kedsommelige ved bordet. Jeg tror, at det kommer af, at de gamle havde mere for skik at *ville*, vi derimod at *ønske*. Ved en skål nu til dags fortæller vi gerne, hvad vi ønsker, og ønsker koster hverken penge eller ulejlighed, medens en vilje mangan gang er meget dyr og næsten altid koster møje og besværligheder. Derfor har vi ønsker i hundredvis, men en vilje kun ganske sjældent. De gamle nord-

boer havde en skål, som de kaldte »løftets bæger«: enhver gjorde det løfte, at han inden en vis tid vilde udføre denne eller hin bedrift, hvis ikke døden hindrede ham. Og det faldt mig ind, om vi ikke også ligesom vore forfædre kunde tømme et løftets bæger og love at udføre en bedrift; denne skal ikke være stor og krigersk, men kun lille og fredelig, idet vi alle tømmer et løftets bæger på, at *det ikke skal være tre år, før vi atter samles til et lignende gilde*«.

Møller Stål fra Tårning kom i tilslutning dertil med meddelelsen om, at der var købt 7 tønder land på Skamlingsbanke, og man enedes om at fejre sprogreskriptets 3 årsdag den 14. maj ved en fest på Høj-skamling.

Sneen fæg om festen, der kunde ikke være tale om at køre hjem ved nattetide; men der var nok at drøfte og at tale om.

Festen på Skamlingsbanken kunde dog ikke blive holdt den 14. maj, fordi det var en søndag, og så vilde det stride mod den da gældende helligdagslovgivning; men så blev den holdt den 18. maj 1843, og her talte Laurids Skau til 6000 tilhørere, så »ordet lød som tordenbrag over skoven«.

Første gang, hans stolte ord lød offentligt, havde været den 21. februar 1843, og nu 100 år senere har det været naturligt for »Dansk samfund« og »Historisk samfund for Sønderjylland« at mindes det møde, der blev det første af utalte tusinder, det møde, hvor jævne danske sønderjyder første gang mødtes til samråd og til fest om dansk fællesskab og troskab. Derfor har det også været naturligt at sætte en mindeplade om den vilje, der den dag første gang gav sig til kende i bønders og borgeres møde: Viljen til Danmark og til samling om vort danske modersmål. Den dag vil sent glemmes, vi ærer vore fædre og os selv ved at fremdrage dens minde.

Herman Bang og »Dybbøls Skygge«.

Af Frede Terkelsen.

»Barndommen er Grundtonen for hele Livet«,
(Af Mottoet i »Det hvide Hus«).

Erindringer — jeg erindrer — det er egentlig et underligt Ord. Der er noget fremmed og køligt over det. Det er heller ikke naturligt dansk Talesprog. Det hedder: jeg husker. Og det, man husker, hører til i *Hjernen*.

Minder — jeg mindes — det er et vidunderligt Ord. Varmt og levende. Et ældgammelt nordisk Ord. Fortiden lever i det. Det, man mindes, hører hjemme i *Sjælen*.

Det er mere end tom Lyrik, naar *Jeppe Aakjær* synger, at »Slægtens Marv hos Barn og Mand« kan styrkes »ved Folkets Arv af dybe, stærke Minder«. Rige Fortidsminder kan blive »et lønligt Kildespring« til Nutidsdaad saavel for den enkelte som for Folket.

Hvad har ikke Slægtens Minder betydet for Mænd som *Grundtvig* og *Henrik Steffens*, *Niels Jokum Termansen* og *Herman Bang*, der alle regnede med, at de var udsprunget af den gamle Hvideæt! Adel forpligter!

Og hvad betyder ikke Folkets fælles Minder for os i Dag! Boplads og Kæmpehøje, Kirker og Voldsteder, Krøniker og Folkeviser vidner om vor ældgamle Hjemstavnsret til Danmarks Jord. Overalt i vort skønne Land møder vi Mindernes stærke Tale. Men faa Steder klinger »Minderøsten« saa malmfuldt og skæbnetungt som paa Sundeved og Als. Her er der Egne, hvor »hver Plet har faaet Stemmer, klingende snart blødt, snart haardt«. Navne som *Dybbøl* og *Arnkilsøre* har stadig bevaret noget af den mørke og haarde Klang, skønt det første fik et lyst og festligt Islæt i 1920. Og et Navn som *Asserballe* har for den, der kender Herman Bangs »Tine« og »Det hvide Hus«, en mærkelig sprød og blød Klang, næsten som var der Graad i Minderøsten, en Klang som af »det tabte Paradis«.

I Asserballe Præstegaard fødtes Digteren *Herman Bang* den 20. April

1857. Hans Far, Pastor Frederik Ludvig Bang, blev forflyttet til Horsens i 1863, men ikke desto mindre har man ment, at Herman Bang blev *Nederlagets Digter*, fordi han som Barn havde oplevet Nederlaget i Dybbøls Nærhed. Han skulde i saa Fald — sammen med sin Mor og sine Søskende — være blevet boende i Asserballe Præstegaard i det saakaldte »Naadensaar«, og Moderen skulde i Foraaret 1864 have ført ham op paa Bakkerne mellem Asserballe og Almsted for at vise ham, hvordan Himlen farvedes blodigt rød af Flammeskæret fra Sønderborgs Brand.

Forholder dette sig rigtigt — eller flyttede hele Familien Bang til Horsens engang i 1863? Med andre Ord: Oplevede Herman Bang det Nederlag, der i mange Maader blev bestemmende for hans Digtning, paa Als eller i Horsens? Dette Spørgsmaal er aldrig blevet fuldt opklaret, skønt det dog maa siges at være af betydelig Interesse, saavel litterært som rent historisk. Her skal det tages op til en nærmere Undersøgelse.

Selv siger Herman Bang: »*Jeg er vokset op i Dybbøls Skygge*«. Og dette Udsagn skal naturligvis først og fremmest opfattes *symbolsk*. Men Spørgsmaalet er altsaa: Har man ogsaa Lov til at opfatte det *bogstaveligt*?

Georg Brandes er ikke i Tvivl om Svaret. I en Artikel om Herman Bang hævder han, at dennes Forfatterskab »væsenlig er bestemt ved hans Fødsel paa Als og ved Aaret 1864, hans store Oplevelse som seksaarigt Barn, der greb ind i Familiens Liv og fordrev dem fra Øen«. (Fremhævet her).

Familien Bang skulde altsaa af nationale Grunde være blevet fordrevet fra Sønderjylland i Krigsaaret — ligesom H. F. Feilberg og adskillige andre danske Præster. Men dette maa dog nærmest betegnes som et Sagn. Nogen Fordrivelse kan der umuligt have været Tale om, naar Pastor Bang, som allerede nævnt, forlod Asserballe i 1863, altsaa før Krigen. Spørgsmaalet er blot, om hans Hustru og Børn kan være blevet boende i Asserballe Vinteren over.

Oscar Geismar mener bestemt, at dette maa have været Tilfældet. Den kendte Litteraturkritiker skrev saaledes i 1920 i Værket »Nordisk Digtning i Nytiden« (udgivet af Ejnar Skovrup): »1863 forflyttedes denne (Pastor Bang) til Horsens, men takket være »Naadensaaret« oplevede Familien, og Herman Bang med den, Krigen paa nærmeste Hold«.

Og i 1942 har Slotspræsten gentaget denne Paastand, blot med en endnu udførligere Begrundelse, i det smukke Tidsskrift »Danmark« (Nr. 11), hvor han skriver: »Takket være »Naadensaaret«, som efter den Tids Præstegaardsskik bandt Præstekonen og Børnene til det

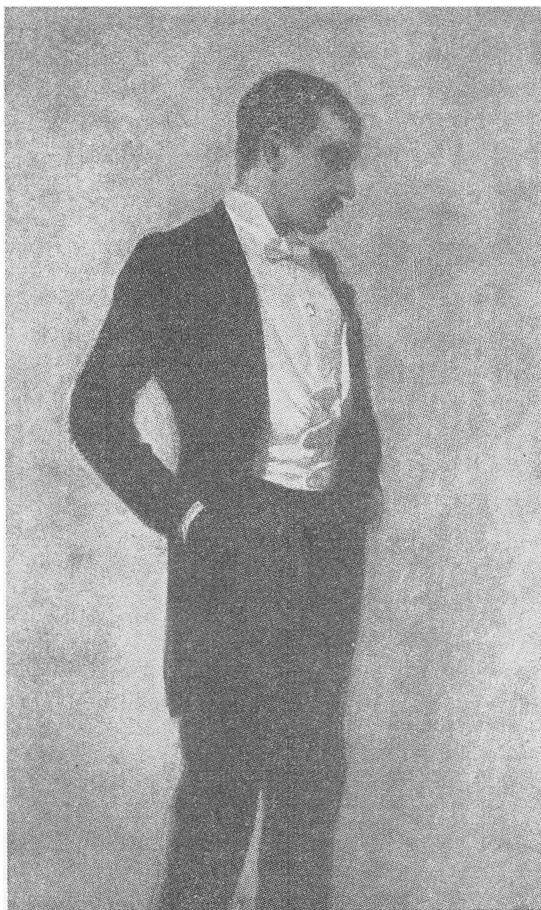
Hjem, som Præsten havde forladt for at overtage sit nye Embede, naaede den seksaarige Dreng fra Asserballe Præstegaards Dige at se »Luerne fra Sønderborg flamme over Landet«, og dette Syn gav ham hans Indstilling for Livet«.

Asserballe Præstegaard ligger temmelig lavt, omgivet af Enge og Moser, saa fra Præstegaardsdiget har det næppe været muligt at se Luerne fra Sønderborgs Brand slaa i Vejret; højst har man kunnet se det røde Skær paa Himlen. Men Vest for Præstegaarden hæver der sig et Bakkedrag, hvis højeste Punkt kaldes „Silhøj“. Den Dag i Dag fører den gamle Sti fra Asserballe til Almsted op over dette Højdepunkt, hvorfra man har en herlig Udsigt over Landskabet mod Nord og Vest, fra den højtliggende Kirke i Egen til Sønderborg By og Dybbøl Banke med Møllen og det spidse Monument.

Det er uden Tvivl fra denne Bakkekam, Herman Bang lader „Tine“s Forældre betragte Sønderborgs Brand. — Madam Bølling opdager pludselig en Dag, at hendes svage, gamle Mand

er klavret op paa „Markhøjen“ og nu staar helt oppe paa „Højdekammen“ for at se, hvad der foregaar derude mod Vest, hvor Kanoerne drøner. I Løb naar hun selv op paa „Toppen“ og ser da følgende Syn:

»Som et uhyre Tæppe, gennemboret af Batteriernes Glimt, laa den væltende Røg ud over Landet. Og foran den stod, fra Landets Bund, mægtige Søjler af sort Os, omvundne med Flammer, som vældige Støt-

Herman Bang.

Maleri af N. V. Dorph.

ter op imod Himlen — Huse og Byer, der brændte til Grunden«.

Har Herman Bang selv set dette? Er disse »mægtige Søjler« og »vældige Støtter« Barnets stiliserede Opfattelse af Branden eller — er det blot et Fantasibillede? I hvert Fald: Saadan ser en Ildebrand kun ud i *helt* stille Vejr, hvad der, som bekendt, maa kaldes en meget stor Sjældenhed her til Lands.

Hele den øvrige Handling i »Tine« tyder *ikke* paa, at Herman Bang selv har oplevet dette Syn. At dømme efter Bogens Indledning har Familien »Berg« (Bang) forladt »Skovridergaarden« (Asserballe Præstegaard), ved Efteraarstide 1863. Vi hører om Frederik den Syvendes Død og Bisættelse i November Maaned. Og alt, hvad der fortælles om »Herluf« (Herman), er fortidigt. Det er Tine, der en søvnløs Nat mindes alt, hvad hun har oplevet sammen med Familien Berg, der nu er rejst bort fra Øen med Undtagelse af Skovrideren selv.

Skulde det omvendte være sket i Virkeligheden: altsaa at Pastor Bang var rejst, medens Familien var blevet?

Vilhelm Andersen berører overhovedet ikke dette Spørgsmaal i den fire Bind tykke Litteraturhistorie, der bruges som Lærebog ved Universitetet, og hvori Professoren har skrevet Afsnittet om Herman Bang. Det bemærkes blot i en Parantes, at Pastor Bang fra 1863 var Præst i Horsens.

Heller ikke *P. A. Rosenberg*, Bangs Kammerat fra Sorø Akademi, der har skrevet den eneste samlede Levnedsskildring af Bang, vi ejer, og som kort før sin Død i en privat Samtale udtrykte sin Glæde over, at han havde faaet dette gjort, »da næppe nogen nulevende har kendt Bang bedre end jeg«, — heller ikke Rosenberg vover at tage noget bestemt Standpunkt til Spørgsmaalet. Han nøjes med et Paa den ene Side — paa den anden Side.

Rosenberg er klar over, at Pastor Bang flyttede fra Asserballe i 1863, og at hans »første Teaterminder« stammer fra Horsens og fra »Krigsaaret 1864«. Barndomserindringerne i »Haabløse Slægter« gør ogsaa Indtryk af »at være paalidelige«. Men derefter tilføjer han: »Tvivlsommere er det, om Billederne fra Krigen i »Tine« virkelig grunder sig paa Erindringer, eller ikke snarere er bygget op paa Konstruktioner ud fra senere erhvervet Viden«. Altsaa paa den ene Side: Det er næppe selvoplevet. »Men«, paa den anden Side, »rimeligt er det, at den stærke Fædrelandskærlighed, der er et saa dybt liggende Træk i Bangs Væsen, fik sin første Næring fra hine Indtryk, da *Krigens Udbrud med eet Slag forandrede hans Families Forhold*«.

Hvad mener Rosenberg med den sidste — her fremhævede — Sætning? Tror han, ligesom Georg Brandes, at det var »Krigens Udbrud«, der fordrev Familien Bang fra Als? Eller mener han, som Pastor Geis-

Asserballe Præstegaard.
(»Det hvide Hus«).

mar, at Drengen maaske alligevel har oplevet »Krigen paa nærmeste Hold«? —

I Litteraturhistorien finder vi altsaa ikke noget bestemt Svar paa det Spørgsmaal, vi her har stillet. Men Svaret maa vel ogsaa kunne gives ad anden Vej. Hvad siger f. Eks. *de danske Kirkelove* om »Naadensaaret«? — Som bekendt betød »Naadensaaret«, at en Præsteenke havde Ret til Fribolig i Præstegaarden et Aar efter, at hendes Mand var død. Men gjaldt denne Ret ogsaa for en Præstehustru og hendes Børn, selv om hendes Mand endnu var i Live og kun var blevet forflyttet til et andet Embede?

Paa en Henvendelse til tidligere Lærer i Kirkeret ved Pastorseminariet i København, den nuværende Kirkeminister *Valdemar Holbøll*, kom der følgende Svar: »Oprindelig var Naadensaaret alene en Ret for Præsteenker, men dette blev udvidet til ogsaa at gælde ved Forflyttelse, *saaledes at den tiltrædende Præst skulde betale sin Formand Naadensaar i Form af Penge og Afgifter*«.

Hermed er Spørgsmaalet for saa vidt afgjort: Pastor Bangs Eftermand, Pastor *Georg Vilhelm Müller*, den kendte »Systemmand« I. P. Müllers Far, har maattet betale »Naadensaar i Form af Penge og Afgifter«, men har ikke været nødt til at have sin Formands Familie boende i Præstegaarden, længe efter at Præsten selv var flyttet.

Altsaa er hele Familien Bang rejst til Horsens engang i Aaret 1863. Men det kunde være ganske interessant at vide med lidt større Nøjagtighed, *hvornaar* Afrejsen har fundet Sted, om det virkelig var saa sent paa Aaret, som det fortælles i »Tine«.

Dette maa *Asserballe Sogns Kirkebog* kunne give os nærmere Oplysning om. Her maa man kunne se paa de forskellige Haandskrifter, hvornaar Pastor Bang har foretaget sin sidste og Pastor Müller sin første »Indføring«.

En skønne Dag staar jeg med den store, gamle, læderbetrukne Foliant i Haanden. Dens Ryg er allerede stærkt slidt, ja, endogsaa revnet næsten fra øverst til nederst i den ene Side. Jeg slaar op paa Aarene 1850—63, de Aar, da Pastor F. L. Bang var Sognepræst i Asserballe. Hans Haandskrift er noget urolig og uens. Tit viser Linierne en tydelig nedadgaaende Tendens. Flere Steder støder vi paa en anden Haandskrift, en mere jævnt flydende, regelmæssig og let læselig Lærerhaand. Det er sikkert Degnen, der har gjort Tjeneste som Præstens Sekretær. Degnen i Asserballe hed *Lauritz Georg Kjærbølling*, en Lærersøn fra Dyndved paa Als og Broder til den berømte Ornitolog Niels Kjærbølling, der oprettede Zoologisk Have i København. Præst og Degn var fine Venner, og som Kjærbølling hjalp Pastor Bang, var hans Datter Tine altid rede til at hjælpe Fruen. Intet Under, at »Gamle Bølling« og

Familien Bang.
(Længst tilvenste Herman Bang).

»Tine« blev Hovedpersoner i den ene af Herman Bangs Bøger om Asserballe.

Men vi blader videre i den gamle Kirkebog og kommer til Aaret 1863. I Rubrikken »Døbte af Mandkiøn« finder vi Navnet paa det sidste Barn, der er indført af Pastor Bang, *Peder Aage Bang*, staar der, født den 10. Maj, i Kirke den 7. Juni, Søn af »Sognepræst i Asserballe F. L. Bang og Hustru Thora, født Bloch«. Blandt Fadderne nævnes Proprietær *Ahlmann*, Verthemine, senere kendt som Sønderjydernes Repræsentant i den preussiske Landdag, og Nabopræstekonen, Fru *Fangel*, Notmark. (Sammenlign »Doktor Fangel« i »Tine«!)

Et mærkeligt Tilfælde: Det sidste Barn, Pastor Bang har indført, er hans egen Søn! Det næste Barn, der er døbt den 15. Juli, er indført med en anden Haandskrift, der er mere fin og sirlig. Det synes ikke at være Kjærbøllings. Det er snarere Vakancepræstens, maaske Pastor Fangel's i Notmark.

Under »Døbte af Kvindekøen« har »Vikaren« indført det sidste Barn den 21. Juli, medens vi første Gang møder Pastor Müllers ret tykke og kraftige Klo under »Copulerede« (ægteviiede) allerede den 21. Aug.

Heraf kan vi slutte os til følgende: *Familien Bang er rejst fra Asser-*

balle mellem den 7. Juni og den 15. Juli 1863, og Pastor Müller har tiltraadt Embedet engang mellem den 21. Juli og den 21. August.

Flytningen har altsaa fundet Sted ved Højsommertide, men for den seksaarige Herman er det blevet »Efteraar«, da de flyttede bort fra de store, solrige Stuer i Asserballe Præstegaard og ind i den langt mindre Bylejlighed i Horsens. Dette bekræftes af Herman Bang selv i *det oprindelige Forord til »Tine«*, der kun synes kendt af faa, selv blandt litteraturkyndige.

Herman Bang havde for Skik at »læse Korrektur« paa sine Værker, hver Gang der kom en ny Udgave. I de senere Udgaver af »Det hvide Hus« (Asserballe Præstegaard) har han f. Eks. indføjet en længere Skildring (6 Sider) af den sidste Jul paa Als, som slet ikke findes i den første Udgave. I Forordet til »Tine« er han gaaet den omvendte Vej. I Originaludgaven fra 1889 er der et langt Forord paa ca. 12 Sider! Men dette har han i de senere Udgaver »skaaret ned« til to, formodentlig fordi han mener, at »en Bogs Fødselshistorie vil være mange særdeles ligegyldig«. Men i de udeladte Sider har vi netop det klareste og mest utvetydige Svar paa det Spørgsmaal, vi her har behandlet — og det altsaa fra Herman Bangs egen Haand.

Det kunde være fristende at gengive Størstedelen af Forordet i denne sjældne Førsteudgave af »Tine«, da dette ikke blot har litterær-historisk Interesse, men ogsaa rent menneskeligt og sjæleligt er af stor Værdi. Pladshensyn gør det imidlertid nødvendigt at nøjes med Antydninger.

»Tine«, »denne Bog om Nederlagstid og vort tabte Hjem«, er tilegnet Moderen, der døde, da Herman Bang var 14 Aar gammel. »Dens Fortælling er groet i mit Sind ved Mindet om dig og det Sted, hvor du fødte mig. Du kaldte det til din Død dit Hjem«. Saa meget faar vi at vide i den Del af Forordet, der fik Lov til at blive staaende. Men i den Del, der blev udeladt, fortæller Herman Bang, at han i mange Aar kun mente at have »tre klare og uforgængelige Erindringer« fra sin tidligste Barndom. »Det var tre Billeder, og min Moder var Midtpunktet i dem alle«, siger han.

I første Billede saa han sin Moder sidde stum og sortklædt i den store Dagligstue i Asserballe. Hvorfor hun sørgede, synes han ikke at vide.

Det andet Billede stammer fra Sommeren 1863, da hans Mor tog ham og hans Søster med »hen ad en Vej og over en Mark« op paa »en grøn Banke« (Silhøj), hvorfra han syntes, de kunde se ud over hele Øen. Her tog hun ham paa Armen og pegede paa Sted efter Sted, indtil hun tav og græd. Han spurgte hende, hvorfor hun græd, og hun svarede: »Fordi vi skal rejse«. Og den næste Dag var de rejst. I dette Billede har vi formodentlig »Kærnen« til Sagnet om, at Herman Bang selv skulde have set Sønderborgs Brand.

Det tredje og sidste Mindebillede »staar i nøje Sammenhæng med dette. Vi var i Horsens, hvor jeg Dreng syntes, som var vi blevet fattige Stakler, fordi Byværelserne var saa meget mindre og aldrig nogen kom og besøgte os«. Her blev Børnene en mørk' og stormfuld Nat revet ud af deres Senge. De hørte »trampende Trin af mange, hastige Fødder og Signaler af angstfulde Horn«. — Hvad er der — hvad er der dog, Mo'er? skreg vi. — Det er de Danske, som flygter, sagde Mo'er med sin frysende Stemme, og vi græd højt op, mens de alsiske Piger jamrede som to Hunde«.

Han tilføjer. »Jeg tror, at dette ene Billede af Flugt og Hast og Skændsel har været nok til at gennemtrænge hele mit Liv. Jeg føler endnu dets Minutters Angst i min Pen, naar jeg skal skildre Sammenstyrtning, Tilintetgørelse, Død, Ruin«. Gang paa Gang har dette Indtryk forklædt sig »i Billeder af Ruin — indtil den Dag, hvor det helt tog Magten og helt vilde udformes i denne Bog«.

Det viser sig altsaa at være en Oplevelse fra *Horsens*, der er det »lønlige Kildespring« for Skildringen i »Tine«, skønt Handlingen her er henlagt til »det tabte og hærgede Hjem« paa Als.

Den rent kunstneriske Grund til dette kan muligvis være den, at Bogen paa denne Maade faar dobbelt Virkekraft. »Dybbøls Skygge« faldt skarpere over Als end over Horsens. Men der var ogsaa en anden Grund: De tre Erindringer stod ikke længer alene; de var blevet til et Væld af *Minder*.

Dette Under var sket paa en Udenlandsrejse, hvor han ellers havde arbejdet med helt andre Ting. Uventet og overraskende for ham selv var »alle Minderne fra Hjemmet paa Als« paa een Gang brudt myldrende frem fra hans Sjæls Dyb: »Jeg saa pludselig Steder og Ansigter og Personer med Gestus og Lader og hørte Lyd og Tonefald og fornå som Luften selv. Jeg erobrede — og det imod min Vilje — ligesom fra et Mørke, der langsomt lettede og veg, hele mit første Hjem tilbage«.

Og nu fortsætter han: »Dette Sted, som jeg forlød før *Krigen*, og som jeg ikke har genset i fem og tyve Aar, laa tilsidst for mig med hver Sti, hvert Busket i vor Have, hvert Rum, hvert Tapet i vort Hus«.

Det er denne underfulde Oplevelse, der i Forening med »Billedmindet« fra Horsens udgør det Virkelighedsstof, hvoraf »Tine«, Nederlagets Bog, er bygget op. »Denne Bogs Melodi blev atter Alarmsignalerne og flygtende Fodtrin«. —

Vel er Bang vokset op i »Dybbøls Skygge«, vel følte han sig af den Grund som hørende til de »haabløse Slægter«, til dem »uden Fædreland«, og vel blev han Nederlagets Digter fremfor nogen anden, men han oplevede Nederlaget, »Dybbøl«, i »det gamle Land« og ikke paa sin Fødeø Als.

Rinkenæs Sogns Slægtsforbindelser.

Af Kristen S. Nørgaard.

Paa Foranledning af *Claus Eskildsens* Bog: »*Den sønderjydske Befolknings Slægtsforbindelser*« har ovennævnte med Provst *Beyers* Til-ladelse foretaget nogle Undersøgelser i Rinkenæs Sogns Kirkebog for om muligt ad den Vej at faa klarlagt dette udprægede Grænsesogns Slægtsforbindelser.

Først gennemgik jeg *Vielsesregisteret* for de sidste 100 Aar, fra 1845 til og med 1942, fordelt i følgende Perioder: 1845-64, 1865-84, 1885-94, 1895-1913, 1914-19, 1920-23 og 1924-42, idet jeg noterede, hvor alle de viede er fødte. For enkeltes Vedkommende, hvor dette ikke staar i Kirkebogen, er Forældrenes Opholdssted dog taget i Stedet.

Dertil er føjet en Gennemgang af Aarene 1786-1800 (efter den ældste i Rinkenæs opbevarede Kirkebog), men der er de viede dog udeluk-kende placerede efter Forældrenes Opholdssted, idet Fødestedet for de viede ikke er nævnt i Bogen.

Optællingen gav følgende Resultat:

Antal Personer fødte	1786 -1800	1845 -64	1865 -84	1885 -94	1895 -1913	1914 -19	1920 -23	1924 -42
paa dansk-nordisk Omraade ialt	186	451	408	227	422	77	91	413
i Rinkenæs Sogn	90	183	190	107	280	32	46	144
i det øvr. Nordslesvig	58	188	144	77	95	25	28	175
i Sydslesvig	21	44	47	30	45	10	12	25
i det øvr. Danmark	17	34	23	9	1		5	68
i Norge og Sverige			2	4	4	1		1
i Tyskland			4	10	21	29	12	9
i det øvrige Udland			1			3	1	2
Ialt	186	456	418	248	454	80	100	420

I Procenter ser de samme Tal saadan ud.

Antal Personer fødte	1786	1845	1865	1885	1895	1914	1920	1924
	-1800	-64	-84	-94	-1913	-19	-23	-42
paa dansk-nordisk Omraade ialt	100,0	98,9	97,6	90,5	93,0	84,0	91,0	98,6
i Rinkenæs Sogn	48,4	40,1	45,6	43,1	61,6	40,7	46,0	34,3
i det øvr. Nordslesvig	31,2	41,2	34,3	31,0	20,9	30,8	28,0	41,9
i det øvr. Danmark	9,1	7,5	5,5	3,6	0,2		5,0	16,2
i Sydslesvig	11,3	9,6	11,3	12,1	9,9	12,3	12,0	5,9
i Norge og Sverige		0,4	0,9	1,6	0,2			0,2
i Tyskland		0,9	2,4	8,5	6,4	14,8	9,0	1,0
i det øvr. Udland		0,2			0,6	1,2		0,4

Til Sammenligning hermed anføres nogle Tal af *Kirkebogens Dødsregister*. Det er dog kun fra Tiden 1924-42, og der er kun Personerne over 15 Aar taget med, idet Børnene jo ikke faar Indflydelse paa Sognets Slægtsforhold.

Fødte paa dansk-nordisk Omraade	320	eller	93,5 %
Fødte i Rinkenæs Sogn	146	eller	42,7 %
Fødte i det øvr. Nordslesvig	122	eller	35,7 %
Fødte i det øvr. Danmark	19	eller	5,5 %
Fødte i Sydslesvig	28	eller	8,2 %
Fødte i Norge og Sverige	5	eller	1,4 %
Fødte i Tyskland	20	eller	5,8 %
Fødte i det øvr. Udland	2	eller	0,6 %

Ialt 342

Til disse Tal maa dog bemærkes, at for 45 af de 146, der nævnes som fødte i Rinkenæs, er Fødestedet ikke udtrykkelig nævnt, men Faderen, og oftest ogsaa den afdøde selv, nævnes som boende i Rinkenæs Sogn. For enkelte af de øvrige har jeg ogsaa maattet benytte Forældrenes Opholdssted som det bestemmende.

I det store og hele giver disse Tal et lignende Resultat som Vtelsesregisterets, dog skal de ikke særlig sammenlignes med Perioden 1924-42, snarere med den fra 1865 til 1884, da de fleste af dem, der døde i Tiden 1924-42 (især da Børnene ikke er talt med), er fødte i Tiden 1864-1900.

Et Forsøg paa at faa noget ud af ældre Dødsregistre mislykkedes,

da de gamle Kirkebøger ikke nævner de afdødes Fødesteder. En Periode i 1890erne viste f. Eks., at af ialt 84 var de 65 født i Rinkenæs, de 10 i det øvrige Nordslesvig og 3 saavel i Sydslesvig som i Danmark og i Tyskland, men af de 65 var kun de tre udtrykkelig nævnt som født i Rinkenæs; for de andre 62 staar der blot, at de selv eller deres Forældre var boende i Sognet, og skal alle disse 62 betegnes med ukendt Fødested, saa fortæller det hele os intet.

Af Tallene fra Vielsesregisteret ser vi derimod, at Rinkenæs Sogns Beboere fra gammel Tid er af ren dansk Oprindelse. Først i Perioden 1845-64 kommer der en Smule svensk og tysk Blod ind (den eneste fra det øvrige Udland nævnte er en Amerikaner med dansk Navn), og de 4 Tyskere kommer endda først til efter Aaret 1857, altsaa paa en Tid, da tysk Sprog og Sindelag trænger helt op mod Flensborg Fjord.

Men i Tiden efter 1864 ser vi, at det danske Tal daler langsomt, mens det tyske stiger, især fra omkring 1890 til 1914 — bl. a. fordi der kommer tyske Tjenestefolk paa Benniksgaard og Buskmose og tyske Arbejdere til de nu nedlagte Teglværker — og endnu mere under Krigen 1914-18, for saa at falde lidt igen i Aarene der efter, og i sidste Periode, 1924-42, er det tyske Tal igen helt nede paa 5 eller en Procent, samme Tal som i Aarene før 1864. Derimod er det samlede dansk (-nordiske) Tal, som under Krigen var helt nede paa 84 %, nu igen oppe paa over 98 % ligesom før 1864.

Stort set er der altsaa en ren dansk Tid til op mod 1890, derefter en delvis tysk Tid til omkring 1922-23 og saa igen en udpræget dansk Tid.

Det særlige nordiske Islæt er i Tiden 1845-85 udelukkende svensk (især fra Malmø og Skaane), derefter ligeligt svensk og norsk.

Af Tallene kan man ellers lægge Mærke til, at Forbindelsen med det nærliggende Sydslesvig er omtrent lige stor helt op til 1923, hvor efter den mindskes til det halve. Den har hele Tiden været stærkest med Flensborg, op til 28 Slægtstraade i Tiden 1895-1913. Ellers er den nogenlunde jævnt fordelt over Anæel, Midtlandet og de frisiske Egne, ogsaa enkelte fra de frisiske Øer, fra Husum, Tønning og Slesvig By har fundet Vejen til det skønne Rinkenæs, flere dog af Genboerne lige Syd for Fjorden, fra Holnæs, Lyksborg, Langballeaa og der omkring.

I Nordslesvig er der selvfølgelig flest Traade til Nabosognene, især til Holbøl, Kværs, Graasten og Broager (Egernsund). I Tiden 1864-1920 er der i det hele taget meget faa Forbindelser med det øvrige Nordslesvig, ud over Nabosognene samt Sundeved og Als, mens de derimod før 1864 og efter 1920 er ret godt fordelte over hele Landsdelen. I tysk Tid har man altsaa — med Undtagelse af dem, der søgte

mod Syd — holdt sig til sine allernærmeste. Det indensogns Tal er for Tiden 1895-1913 helt oppe paa 280 eller 61,6 %.

Forbindelsen med »det gamle Land« gik i den ældste Tid især til Vestjylland og Ærø, men dog ogsaa til det sydøstlige Jylland og København, mens den i Tiden efter 1864 næsten kun gaar til Ærø og Faaborgegnen for saa i Resten af den tyske Tid næsten helt at forsvinde. I hele Tiden fra 1895 til 1920 var der kun en enlig — men modig — Skipper fra Mariager, der vovede sig herved.

Den gamle Forbindelse med Vestjylland er sikkert afledet af de vestjyske Karles Deltagelse i Høslætten paa Sønderjyllands Vestkyst, mens Forbindelsen med Ærø, der ellers især gaar til Als, fortæller om, at Rinkenæs Sogns mange Skippere (fra Alnor, Dalsgaard m. m.) ogsaa søgte mod Øst. Af de 19 fra »det gamle Land« i Oversigten over de døde i Aarene 1924-42 var de 15 Kvinder, dog i denne Periode fra alle danske, især jyske Egne. Sømanden henter ofte sin Hustru ude fra, ligesom Sømanden fra Ærø og andre Steder mod Øst og Nord ofte fandt sig sin Viv paa de sønderjyske Strande.

Alt ialt fortæller de anførte Tal om et udpræget Grænsesogn, et Sogn, der vist som ingen andre Landsogne i Nordslesvig har været under Paavirkning sydfra. Helt op til 1857 laa det i et helt roligt Leje med rene danske Forbindelser, men derefter kom det efterhaanden mere end andre Sogne i Landsdelen under stærk tysk Paavirkning. Som udpræget østjysk Sogn med fede Jorde og megen Velstand, men nær ved Flensborg og med gode Forbindelser dertil, har Beboerne længe før 1864 ofte haft Ærinde til denne Hovedby, og de er aabenbart bleven mere paavirkede deraf end deres Naboer i Hedesognene mod Vest, selv om de bor nærmere Flensborg.

Rinkenæs Sogn har endnu 26 % tyske Stemmer ved de politiske Valg, og den Dag i Dag er Tysk Hjemmesprog i flere Familier, ligesom der rundt i Sognet sidder en Del Folk med tyske Navne, saa der sikkert her er mere tysk Blod og flere tysktalende Personer end i de Landsogne mod Vest, som dog har et større Antal tysksindede Personer.

I Sammenligning med de fire af Claus Eskildsen undersøgte nordslesvigske Sogne ses det, at Abild ved Tønder nok har en lignende om end knap saa udpræget Udvikling som Rinkenæs, men af Oversigten i hans Bog (Side 55) fremgaar det dog tydeligt, at Rinkenæs Sogn har været ganske anderledes truet af det tyske end det øvrige Nordslesvig. Mens ingen af de nævnte fire Sogne (Abild, Ø. Løgum, S. Vilstrup og Tandslet) for de undersøgte Perioder i det 19. Aarh. kommer op paa en Procent tysk Blod, saa møder Rinkenæs i Tiden 1845-94 med et Gennemsnit paa 3,1 %, i 90erne endda med 8—9 og under Krigen 1914-18 med 14,8 %.

Paa den anden Side har de omtalte fire Sogne vedvarende faaet et betydende rigsdansk Tilskud helt op til Krigen; det gælder endda ogsaa Abild Sogn med 4,8 % i Tiden 1900-14, mens Rinkenæs i den tilsvarende Tid kun har 0,2 %.

Rinkenæs Sogns Historie falder i den tyske Tid meget mere sammen med det af Claus Eskildsen undersøgte Oversø Sogn i Sydslesvig, som har haft en lignende omtumlet Tilværelse. Det har f. Eks. 3,3 % tysk Tilskud i den Tid, da Rinkenæs har 3,1 %.

Rinkenæs Sogn var med andre Ord virkelig med i Brændingen i den Tid, da Braadsøerne fra Syd væltede op over Sydslesvig. Skumspøjtet slog over Flensborg Fjord og satte sig her saa stærke Spor, at det endnu mærkes tydeligt, ikke blot i Form af tysk Sindelag, men ogsaa som tysk Sprog og tysk Blod.

Vielser i Hørup og Ulkebøl Sogne

Et Supplement til Cl. Eskildsens Bog:

Den sønderjydske Befolknings Slægtsforbindelser.

Af Chr. Maibøll.

Paa Grundlag af Kirkebogsafskrifterne fra Hørup og Ulkebøl har jeg udarbejdet Oversigter over Vielserne for Aarene 1801-50 henholdsvis 1821-1850. Det viser sig herved, at Procenttallene næsten falder sammen med Gennemsnittet for Nordslesvig (Side 102 i Bogen). Hørup Sogn har dog ikke mere end 4,3 % fra Danmark N. f. Kongeaen, men det hænger utvivlsomt sammen med, at der her kun findes en Herregaard (Majbølgaard), medens Ulkebøl havde to (Sønderborg Ladegaard og Rønhave).

Tilflytningen fra Ærø til Als er først for Alvor sat ind efter 1820. Det fremgaar bedst af Oversigten fra Hørup, idet der i Aarene fra 1801-1820 kun bliver viet to Piger fra Ærø, mens det fra 1821-30 er 5 Karle, fra 1831-40 5 Karle og 5 Piger, fra 1841-50 1 Karl og 8 Piger. Denne Sag har jeg undersøgt ret nøje, idet en af mine Slægtinge, Ellen Maibøll, 1737 bliver gift med Peter Hansen Errebo, der er Søn af Hans Hansen Erbo og Dorthe Christens-D. (viet 1706 i Hørup Kirke). Peter Errebo overtager 1738 et Hus i Høruphav efter Svogeren Christen Maibøll, og da Peter Errebo døde 1778, gik Stedet til Skrædder Peter Christensen, en Gaardmandssøn fra Tomhave i Mjang, der ogsaa arvede Navnet Errebo. Sønnen Claus Petersen Errebo ejede Stedet fra 1813 til 1843, da det overtoges af Svigersønnen Christian Petersen Maibøll. De to Alsingere med Navnet Errebo leverer Beviset for, at de ægte Ærøboere dengang endnu har været sjældne paa Als.

Hørup Sogns Vielser 1801—1850.

	1801-10		1811-20		1821-30		1831-40		1841-50		1801-50		ialt
	M.	Kv.	M.	Kv.	M.	Kv.	M.	Kv.	M.	Kv.	M.	Kr.	
Hørup	55	74	76	73	78	67	61	61	79	76	349	351	700
Tandslet	8	5	5	9	5	6	3	3	5	7	26	30	56
Ulkebøl	2	1	6	4	1	1	2	5	4	2	15	13	28
Lysabild	6	1	3	14	5	11	3	11	3	4	20	41	61
Kegnæs	7	3	11	9	10	13	2	5	2	2	32	32	64
Augustenborg	—	1	1	1	—	—	1	—	—	—	2	2	4
Ketting	3	1	3	2	1	4	3	1	2	1	12	9	21
Notmark	1	1	2	1	—	—	—	1	2	2	5	5	10
Asserballe	—	4	—	1	—	1	1	—	1	3	2	9	11
Sønderborg	2	1	2	2	1	2	—	—	1	—	6	5	11
Svenstrup	—	—	—	1	—	1	1	—	2	—	3	2	5
Oksbøl	—	—	2	—	—	—	—	—	1	—	3	—	3
Nørborg	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	1
Egen	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	1
Sundved	—	—	—	—	—	1	2	2	2	1	4	4	8
Flensborg Omegn	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Aabenraa Amt . .	1	—	1	—	—	1	2	—	1	2	5	3	8
Haderslev Amt . .	1	—	1	—	—	—	3	—	2	—	7	—	7
Tønder Amt	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	2	—	2
	86	92	113	118	102	109	85	89	108	100	494	508	1002
Ærø	—	1	—	1	7	—	5	5	1	8	13	15	28
Fyn	2	—	1	—	—	—	1	1	—	—	4	1	5
Langeland	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	1
Sjælland	1	—	—	1	—	1	—	—	—	—	1	2	3
Nørre Jylland . .	3	—	1	—	2	—	2	—	—	1	8	1	9
Frederikshald . .	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Husum	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Tønning	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	1
Altona	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	1
Cismar	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Kiel	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	2	—	2
Oldenburg H. . .	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Hamborg	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	1	1	2
	93	93	120	120	111	111	95	95	110	110			

Ulkebøl Sogns Vielser 1821—1850.

Hjemsted	Mænd				Kvinder			
	1821-50	1831-40	1841-50	ialt	1821-50	1831-40	1841-50	ialt
Ulkebøl	96	92	114	302	120	115	127	362
Hørup	4	7	4	15	—	3	4	7
Sønderborg	7	7	3	17	2	1	2	5
Tandslet	4	1	1	6	2	1	2	5
Augustenborg	—	1	—	1	—	—	—	—
Lysabild	1	—	4	5	2	—	2	4
Notmark	1	1	3	5	1	2	—	3
Ketting	—	1	3	4	1	1	1	3
Asserballe	—	—	—	—	—	1	3	4
Kegnæs	3	4	2	9	4	3	1	8
Nørborg	1	—	1	2	1	—	—	1
Egen	2	2	2	6	1	2	4	7
Oksbøl	1	—	1	2	—	1	—	1
Svenstrup	—	—	—	—	1	1	1	3
Hagenbjerg	—	1	—	1	—	—	—	—
Sundved	5	3	3	11	—	3	4	7
Aabenraa Amt	1	7	3	11	1	—	2	3
Haderslev Amt	1	2	1	4	—	—	—	—
Flensborg Amt	—	1	2	3	1	1	2	4
Tønder Amt	1	1	2	4	1	2	2	5
Nørre Jylland	5	15	9	29	1	9	2	12
Sjælland	—	—	3	3	—	1	1	2
Lolland	—	—	1	1	—	—	—	—
Ærø	8	5	3	16	4	3	5	12
Fyn	1	—	1	2	—	—	—	—
Strynø	—	—	—	—	—	1	1	2
Stockholm	—	—	1	1	—	—	—	—
Eckernførde	1	—	—	1	—	—	—	—
Frederiksstad	—	—	—	—	1	—	—	1
Kappel	—	—	—	—	—	—	1	1
Güstrow	1	—	—	1	—	—	—	—
	144	151	167	462	144	151	167	462

Nogle Bemærkninger til Vielser i Hørup og Ulkebøl Sogne.

A. Hørup.

Fra dansk-nordisk Omraade stammer 99,15 %.

Fra tysk Omraade stammer 0,85 %.

I Oversigten er ikke medtaget følgende to Par:

8. Juli 1815: Hans Hansen Wulf (vistnok fra Kegnæs) — Marie Kathrine Krog fra Vibæk (Lysabild S.)
24. November 1815: Peter Moritzen fra Lebølgaard (Lærersøn) — Enke Karen Christians. (?)

Antal Vielser, begge født i Hørup Sogn:

1801—1810	..	44	Par	
1811—1820	..	39	Par	
1821—1830	..	42	Par	
1831—1840	..	37	Par	
1841—1850	..	52	Par	
<hr/>				
ialt	..	..	214	Par

B. Ulkebøl.

Fra dansk-nordisk Omraade stammer 99,57 %.

Fra tysk Omraade stammer 0,43 %.

I Oversigten er følgende Par fra 1848 ikke medtaget:

13. Juni. Niels Ch. v. Schmidt Pr.Ltn. fra København og Louise Augusta Bruns, København.
31. August: Sergeant Mogens With og Marie Sophie Beck fra Hals, Jylland.
12. November: Jørgen Chr. Smith, Fyrværker i det Kgl. Artillerikorp fra København og Margrethe D. Kruse fra Rendsborg.
2. December: Diedrich Carl Ziegelmann, Magasinforvalter paa Augustenborg og Frk. Marie Adelgunde v. Stricker, København.

Antal Vielser, begge født i Ulkebøl Sogn:

1821—1830	..	81	Par	
1831—1840	..	77	Par	
1841—1850	..	89	Par	
<hr/>				
ialt	..	..	247	Par

Forbindelsen mellem Nørre- og Sønderjylland.

Af M. Skovenborg.

Fra de fattige Sogne i Vestjylland, ikke mindst Sdr. Bork-Eggen, har man været nødt til at søge andre Indtægtskilder ved Siden af dem, som Jorden gav. Om Foraaret tog Karlene til Havet og fiskede; Pigerne havde deres Del af Arbejdet ved at sætte Madding paa Krogene. Naar saa Fiskene ved den varme Tids Begyndelse trak for langt ud paa Havet for de smaa, aabne Baade, søgte Karlene ekstra Fortjeneste ved at tage Arbejde som Slættekarle i Sønderjylland, hvor der kunde tjenes en god Løn, og hvor de havde godt Ry for at kunne slaa, idet de i de vestjydske Egne var vant til det korte, sejge Græs »Katskæg«. Ogsaa mange Piger tog Ophold i Sønderjylland i nogle Sommermaaneder, vel som Medhjælpere ved Højbjergning o. a.

At der adskillige Steder er kommet mere langvarige Forbindelser ud af det, forstaar man let.

Da Sagen interesserede mig meget, laante jeg en Kirkebog hos Præsten. Da jeg staar foran Opbrud her fra Sdr. Bork, har jeg kun haft Tid til en ret flygtig Undersøgelse, men selv denne viste mig ganske klart, at en grundigere Undersøgelse med Opstilling af Procenttal og Kort vilde give en god Pendant til de Kort, der findes i Claus Eskildsens Bog »Den sønderjydske Befolknings Slægtsforbindelser«, og at de vilde underbygge denne Bogs klare Tale om Blodsforbindelsen mellem Nørre- og Sønderjylland fra gammel Tid.

Vielsesregistret viser saaledes for en kort Aarrække, at en Karl har hentet sin Pige i Bredebro og en Pige sin Karl i Burkal (1847 og 1860).

I Kirkebøgerne her har der endvidere været ført en Tilgangsliste og en Afgangliste, den Tids Folkeregister.

Ankommet til Sdr. Bork gennem 8 Aar var der følgende (Karle og Piger): fra Møgeltønder (2), Daler (2), Ballum, Emmerlev, Hjørpsted (3), Brøns, Højer.

Forklaringen paa, hvorfor disse har taget Plads paa denne Egn, har jeg ikke, medmindre det er Bekendtskabet med de Karle og Piger, der har været i Sønderjylland, som har trukket dem herop.

Afrejst herfra til Sønderjylland: Til Daler (2), Højer, »ved Tønder« (2), »Haderslev vestre Amt«, Ballum, Skast, Rabsted.

Efter dette ser det ud til, at Strømmen har været lige stor til begge Sider.

Det mest bemærkelsesværdige er imidlertid, at en Grænse, trukket Syd om de nævnte Sogne, falder sammen med Sproggrænsen eller med vor nuværende Grænse.

Optegnelserne er fra 1850—1858.

Sorø Amtstidende

Dagligt Gennemsnits-Oplag
for 2. Halvaar 1942 if. Dansk
Oplagsk. **14.689 Eksempl.**

Akциденstrykkeri — Lystryksanstalt

Clichéfabrik — Bogbinderi

Hovedkontor: **Slagelse**. Telf. 2000.

Holbæk Amtstidende Odsherreds Tidende

Enhver Bilist kender Holbæk Amts gode Veje — enhver

Annoncør kender den gode Vej til Kunderne i Holbæk Amt,

Telefon Holbæk 71

Telefon Nykøbing 7

BRUUN & SØRENSEN A/S

Kgl. Hofleverandør
grundlagt 1893

INGENIØRFORRETNING

Varme - Sanitet - Gas - Vand - Elektricitet

AARHUS
Kannikegade 18
Tif. Nr. 4362 - 4363 - 4364

KØBENHAVN
Niels Ebbesensvej 20
Tif. C. 5036

Aktieselskabet

Glud og Marstrands Fabriker

Uplandsgade 20

DANIA

GASAPPARATER

OG GASOVNE

Mest besparende Fabrikat

Smith, Mygind & Hüttemeier

Aktieselskab

Maskinfabrik og Jernstøberi

Nørrebrogade 66-68 — København

De renser let og skurer godt

med

VITO

Kraft Skurepulver

A/S KAALUNDS SÆBEFABRIKER, KOLDING

Grænselandets Liv

møder De i

Tydske Tidende

Syd- og Sønderjyllands
største Blad.

Svendborg Boghvede & Havremølle

Reserveret

1850.

Graasten Husholdningsskole m. Barneplejeafdeling

5 Mdrs. Husholdningskursus
begynder 4. Maj og 4 Novbr.

Plan sendes.

Olga Reppien og Ebba Drewes.

Lyngby Cementstøberi

C. M. NIELSEN

TELEFON 330

Fremvej 1b. Gyldendalsvej 6

Poul Clausen

Brørup - Telf. 179

Stole og Møbler

Forsikrings-Aktieselskabet

Norden

Vestre Boulevard 34,

København K.

Telefon 8844

Historisk Samfund for Sønderjylland

udgiver „Sønderjydske Aarbøger“ III. Række, og „Sønderjydske Maanedsskrift“.

Redaktionsudvalg for „Sønderjydske Aarbøger“ bestaar af Lausten-Thomsen, Hans Lund og Johan Hvidtfeldt. Lausten-Thomsen og Cl. Eskildsen danner Redaktionsudvalg for „Sønderjydske Maanedsskrift“.

Medlemsbidraget er 5 Kroner aarlig eller mindst 100 Kr. én Gang for alle. Medlemmerne modtager „Sønderjydske Aarbøger“ *gratis*. „Sønderjydske Maanedsskrift“ kan bestilles hos Posten og koster 1 Kr. 65 Øre fjerdingaarligt. I Boghandelen eller bestilt hos Cl. Eskildsen koster det 1 Kr. 50 Øre frit tilsendt. Indmeldelser i Historisk Samfund modtages af alle Bestyrelsesmedlemmer. *Opkrævningen af Medlemsbidraget* sker ved Tilsendelsen af 1. Halvbind af Aarbøgerne.

Ældre Aargange af „Sønderjydske Aarbøger“ kan, for saa vidt de haves, faas mod Betaling af tilsvarende Medlemsbidrag: 5 Kr. for en hel Aargang, 2 Kr. 50 Øre for et Halvbind + Porto.

Ogsaa *Festskriftet til H. P. Hanssen* faas af Medlemmerne for 5 Kr. + Porto, saa vidt Oplaget rækker.

Til alle Festligheder

PREMIER IS

Esbjerg

AKTIESELSKABET

SKARREHAGE MOLERVÆRK

Nykøbing Mors

Midtjyllands Ægekспорт

v/ A. Tornvig-Jensen

Brande

Telefon 84 og 185

Brunkul købes og sælges.

*Støt de
sønderjydske Indsamlinger*

GRAM

KOLEANLÆG

Brødrene Gram A/s

Vojens

A/s Frederikshavn Savværk og Tømmerhandel

P. Madsen - - Frederikshavn

Nordisk Trikotagefabrik

Haderslev

Brug Sønderborg Garn fra

A/s **Det Nordiske Kamgarnsspinderi**

Sønderborg

DIPLOM-IS.

Haderslev Telef. 1160

Vejen Telef. 3

Frederikshavns Fiskeauktion

Joh. Thyrring

Telegramadresse: Thyrring

Telefon 13

„CIMBRIA“

Tømmerhandel A/S

Aabenraa

Trælast - Bygningsartikler
Støbegods

Tlf. 2006 - 2007 - 2008

Højskolehjemmets Hotel

Svendborg

Overfor Banegaarden - Telf. 743

M. Jensen og M. Andersen

P. SAXBERG

Skibsprovianteringsforretning

Telf. 86 - Telgr.Adrs: „Saxberg“

SKAGEN

Poul Pedersen

Landsretssagfører

Vejle

Aktieselskabet

Skive Markfrøkontor

Frøavl - Frøhandel

Skive.

Telf. 94 2. Lin

Marie Christensen

Hjemmebageri & Conditori

med Thesalon

Bispetovr - Aarhus

Telefon 1939 - 322

Aktieselskabet

Motorfabriken „Frederikshavn“

A/S P. ØRSNES' ENKE & SØN

Etableret 1839 - Telefon 376

Guld- og Sølvsmed

Nytorv 1

Aalborg

Støt dansk Industri

M. Jørgensen, Frøavl & Frøhandel

Grejsdalen A/S. Vejle.

KURANSTALTEN
Gl. Skovridergaard
 V. STARCKE
 OVERLÆGE
 AABEN HELE AARET
SILKEBORG
 FORLANG
 PROSPEKT
 TLF. 514
 515

Oscar Christensen

Kolonial en gros

Kolding — Varde — Haderslev — Aabenraa

N. MIKKELSEN SØRENSEN

Murermester og Entreprenør

Ndr. Fasanv. 217 Tlf. C. 4520, Taga 1700 og 1717

KØBENHAVN

Adda

Korsetterne virker slankende,
sitter eminent og er behagelige i Brug.

Smith & Co. A/S

Cykler og Cykledele
en gros
ODENSE

Carl J. Ulrich & Søn

Aktieselskab

Haslev - Telefon 600

A/S **P. SCHOU & CO**

TRÆLASTHANDEL

Kolding

(Grundl. 1840)

A. Schjøth

Rør & Sanitet

Vejle

N. P. Hansen & Co.

Spedition — Kontrol
og Pakhusforretning
Odense

Aktieselskabet

Helsingørs Væveri

Helsingør.

Textilfabriken

ved Joh. Pedersen

Helsingør.

